

Atf / Citation

YAZICI, M. Y. (2023). "Süleyman Celâleddin'in Bilinmeyen Bir Eseri: Şükriyye". *Gazi Türkiyat*, 32: 141-154.

Geliş / Submitted 19.01.2023

Kabul / Accepted 24.04.2023

DOI 10.34189/gtd.32.009

SÜLEYMAN CELÂLEDDİN'İN BİLİNMEYEN BİR ESERİ: ŞÜKRİYYE

An Unknown Work of Süleyman Celâleddin: Şükriyye

Mehmet Yunus YAZICI*

Öz

19. yüzyıl geneli ve özellikle de II. Abdülhamid dönemi, yenileşen Türk edebiyatı ve edebiyat-siyaset ilişkileri açılarından önemli bir zaman dilimidir. Batı tesirinde bir edebiyat toplumunda hızla kabul görürken klasik üslupta eserler kaleme alan yazarlar da çeşitli mahfillerde yazın hayatını sürdürmektedir. Celâl mahlasıyla manzum eserler kaleme alan Süleyman Celâleddin (ö. 1890) bu dönemde şiirler yazmış ve hem kendisi hem ailesi ile birlikte dönemin padişahı ile iyi ilişkiler geliştirmiştir. Tasavvufi bir muhtevaya sahip olan Devirname, Sâkinâme, Mevlîd-i Cenâb-ı Ali isimlerindeki eserleri matbu olarak Cumhuriyet öncesinde yayımlanmış ve günümüz araştırmacıları tarafından mezkûr metinler neşredilmiştir. Şükriyye isimli II. Abdülhamid'e sunulan manzum ve yazma halindeki eseri ise bilinmemekte olup herhangi bir ilmi çalışmaya konu olmamıştır. Çalışmanın giriş bölümünde Süleyman Celâleddin'in hayatı ve eserleri hakkında özet bilgiler verilmiştir. İnceleme bölümünde Celâl'in nazmettiği kaside biçimindeki esere dair umumî bir inceleme yapılmıştır. Eserin türü hakkında bazı tetkikler yapılmış ve diğer Şükriyye ve Şükurnâme adları altındaki manzumeler ile karşılaştırılarak tür tespiti yapılmıştır. Son bölümünde eserin bilinen tek nüshası üzerinden metni neşredilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Celâleddin, Celâl, Üryânîzâde, II. Abdülhamid, Şükriyye

Abstract

The nineteenth century and more specifically the period of II. Abdülhamid is an important time in terms of renewed Turkish literature and literature-politics relations. While western influenced literature is rapidly gaining acceptance in society, writers who write in the classical style continue their literary life in different venues. Süleyman Celâleddin (d. 1890) who wrote poetic works under the pseudonym Celâl, wrote poems in this period and developed good relations with the sultan of the period, both with himself and with his family. His works which have mystical content and are named Devirname, Sâkinâme, Mevlîd-i Cenâb-ı Ali were published before the foundation of the republic and these texts were published by today's researchers. His work, named Şükriyye which was presented to Abdulhamid in verse and in manuscript, is not known and has not been the subject of any scientific study. In this respect, brief information about the life and works of Süleyman Celâleddin will be given in the introduction. In the analysis section, a general examination of the work has been made about the work in the form of ode written by Celal. Some investigations were made about the genre of the work and the genre was identified by comparing it with other poems under the names Şükriyye and Şükurnâme. In the last part, the text of the work is composed from the only known copy of the work.

* Arş. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Bartın/TÜRKİYE. mehmetyunusyazici@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3817-931X

Keywords: Süleyman Celâleddin, Celâl, Üryânîzâde, II. Abdülhamid, Şükriyye

GİRİŞ

Ulema zümresinden bir ailede yetişen ve Celâl mahlasıyla şiirler kaleme alan Süleyman Celâleddin Bey, h. 1254 (m. 1838-39) yılında dünyaya gelmiştir. Babası Ömer Efendizâde Salih Efendi'dir. İlköğrenimini babasının yanında ve Sultan Ahmed Camii'ndeki İrfânîyye Mektebi'nde görmüştür. Daha sonra Eyüp'te Şeyh Murâd Dergâhı'nın şeyhi Feyzullah Efendi'den¹ (ö. 1284/1867), edebiyatın yanında diğer ilimleri de tahsil etmiştir. Bâb-ı Âlî'de Meclis-i Vâlâ Mazbata Odası'nda ve Kastamonu Evkâf Muhasebeciliği'nde memurluk yapmıştır. Genç yaşta felç geçirmiş ve yirmi beş sene kadar bu hâlde yaşamıştır. Hicrî 1308 (m. 1890) yılında vefat ederek Eyüp'teki Kaşgârî Dergâhı'nın haziresine defn olunmuştur. (Cunbur 1999: 309, Saraç 2016: 557) Kayınpederi Uryânîzâde Esad Efendi² (ö. 1889) şeyhülislam makamında görev aldığından "Uryânîzâde Dâmâd" lakabıyla da anılmıştır. Süleyman Celâl'in oğlu Cemil Molla³ (ö. 1941) da Uryânîzâde lakabıyla anılmış meşhur bir devlet adamıdır.

Süleymân Celâleddin birkaç müstakil manzum eser kaleme almıştır ve *Şükriyye* haricindeki bilinen diğer eserleri matbudur. Şairin bahsedeceğimiz ilk eserinin adı *Devir-nâme*'dir ve sekiz sayfa halinde h. 1295 (m. 1878) yılında basılmıştır. Eserin başında Sâmî Paşa'nun mensur takrizi bulunmaktadır ve takrizden sonra bir beyit vardır. Takrizin ardından 4 beyitlik besmele, hamdele, salvele muhtevalı bir bölüm gelmektedir ve eserin kalan kısmı şu şekildedir: Hitâb be-dil (12 beyit), Der-beyân-ı mebde-i hakîkî (12 beyit), Tevbîh be-dil (12 beyit), Tenbîh be-dil (12 beyit), Der-beyân-ı Ma'âd-ı Hakîkî (12 beyit), Fezleke-i makâl (12 beyit), Tavsiye (12 beyit), Münâcât ber-dergâh-ı kâdî'l-hâcât (32beyit), Na't-ı şerîf-i Muhammes (5 bend), İstimdâd ez-cenâb-ı

¹ "Eyüp'te ikâmet etmesinden dolayı Eyyûbî lakabı ile Kur'an ilimlerine vâkıf olması ile reîsiü'l-kurrâ nâmıyla tanınmıştır. Hâfız Feyzullâh Efendi aynı zamanda Beşiktaşlı Şeyh Yahyâ Efendi'nin mürididir. Şeyh Murâd Tekkesi'ndeki postnişanlılığının yanı sıra mesnevîhanlığı ile de öne çıkan Şeyh Hâfız Feyzullâh Efendi'nin İşâretü'l-Mâneviyye fi Âyini Mevleviyye, Ahsenü't-Tahdîs fi Rivâyeti'l-Hadîs adında eserleri vardır." (Çetin 2015: 17).

² "XVII. yüzyılda İstanbul'a gelip yerleşen Kilisli meşhur âlim Osman el-Uryânî'nin soyundan geldiği için Uryânîzâde lakabıyla anılır. Daha sonra Harem-i şerîf tamirat müdürlüğünü de üstlendi ve o sırada devam etmekte olan tamir işlerinin 1861'de tamamlanmasını sağladı. Bu başarısından dolayı kendisine İstanbul pâyesi verildi. 1876'da bütün görevlerinden istifa ederek sakin bir hayat yaşamak istediye de çok geçmeden Âyan Meclisi üyeliğine seçildi. Şeyhülislam Ahmed Muhtar Beyefendi'nin görevinden ayrılması üzerine de 4 Aralık 1878'de şeyhülislam tayin edildi. 17 Ocak 1889'da bu görevde iken vefat etti ve Eyüp'te Ebüssuûd Efendi haziresi karşısındaki özel kabrine defnedildi. Daha sonra da üzerine bir türbe yapıldı. Harem-i şerîf'in onarımı sırasındaki titiz çalışmaları ile hem Sultan Abdülmecid'in hem de Abdülaziz'in teveccühünü kazandığı gibi şeyhülislamlığı döneminde de II. Abdülhamid'in güvenini kazanmıştı." (Buzpınar 1995: 346).

³ "Şeyhülislamlık Dairesi kalemlerinden yetişti. Mecelle ve hukuk konusunda otoriteydi. Meclis-i Tedkikat-ı Şer'îye başkanlığı yaptı. 1909 yılında II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi üzerine, padişaha yakınlığı nedeniyle Midilli adasına gönderildi, üç yıl sonra affedilerek İstanbul'a döndü. Adliye Nazırı (1919), Şûrâ-yı Devlet Başkanı olarak görev yaptı. Siyasî, sosyal ve dinî içerikli eserleri ile Dağarcığım adlı hatıratı bulunmaktadır." (Özyalvaç 2012: 123-124)

Aliyyî'l-Murtazâ (20 beyit), Kıt'a (2 beyit), Der-hakk-ı cenâb-ı pîr-i dest-gîr Mevlânâ Celâlû'd-dîn-i Rûmî (5 beyit), mensur hutbe, tarih (2 beyit) (Arslan 2000: 173).

Süleyman Celâleddin'in bir diğer eserinin ismi *Sâki-nâme*'dir. 1305 yılında 21 sayfa olarak basılmıştır. Eserin, hemen öncesinde Celâl'in şeyhi olan Osman Şems Efendi'nin (ö. 1893) 30 beyit uzunluğundaki manzum takrizi bulunmaktadır. Ardından Osman Şems iki beyitlik bir manzum tarih ile esere tarih düşmüştür. *Sâki-nâme*'nin başında 4 beyitlik tahmid, her biri 12 beyit hacminde olan münacat, naat ve padişaha övgü bulunmaktadır. *Sâki-nâme* kısmı ise her bölümü 12 beyitten oluşan 12 bölüme sahip toplam 144 beyit hacminde bir manzumedir. Eserin son kısmında Süleyman Celâleddin'in kaleme aldığı ve 1302 tarihini veren manzum tarih bulunmaktadır (Arslan 2000: 157). Celâl, ileride görüleceği üzere *Şükriyye*'de yaptığı padişah methiyesini, *Sâki-nâme*'sinde de dönemin sultanı II. Abdülhamid'e yapmıştır. "*Der-Hakk-ı 'Âlî-i Pâdişâh-ı Devrân*" başlıklı bölüme: "*Ol şeh-i zill-i Hudâvend-i Ferîd/ Hazret-i Sultân Hâmid ibni Mecîd*" beytiyle başlamıştır (Arslan 2000: 173). Eserin bazı bölümleri (örn. 7,8 ve 9 bahirler) ahlâkî- didaktik unsurlar taşımakla beraber toplumsal eleştirileri de ihtiva etmektedir. Bu kısımlarda vâiz, âlim, sofi tiplerinin olumsuz yönleri eleştirilmektedir.

Celâl'in bir başka eserinin ismi *Mevlûd-i Cenâb-ı Alî*'dir. Eser h. 1308 (m. 1890) yılında basılmıştır. Mesnevi nazım şekliyle yazılan eser 9 beyitlik tevhid, 25 beyitlik kaside nazım biçiminde bir münacat, 10 bentten müteşekkil bir muhammes ile başlamaktadır. Hemen ardından 26 beyitlik dört halife övgüsü yer almaktadır ve 6 beyitlik gazel formunda Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i öven şiir bulunmaktadır (Arslan 2000: 159). Eserin dibace kısmı 16 beyittir ve ardından üç dörtlükten müteşekkil bir ilahi yer almaktadır. İlahiden sonra "*Mukaddime-i Mevlid-i Latif*" isminde tevhid ve münacat karışımı 14 beyit hacminde bir manzume bulunmaktadır. 6 beyitlik eserdeki ikinci naat hemen bu bölümden sonradır. Eserin ana kısımları ise şunlardır: "*Mebhas-ı Mevlid-i Alî*" (17 beyit), Hz. Ali'ye övgü (6 beyit), "*Der-beyân-ı Vukû'at-ı Ahîre*" (21 beyit), "*yâ Alî senden meded*" redifli manzume, Hz. Ali'nin vasıflarını anlatan manzume (35 beyit), "*Der-beyân-ı meslek-i Sahîh*" (20 beyit), dua ve hâtıme (15 beyit). Eserin sonunda Ahmed Muhtar Efendi'nin (1848-1910) ve Osman Şems Efendi'nin takrizleri yer almaktadır. Takrizler ile toplam beyit sayısı 259'dur (Arslan 2000: 160). Ali Ulvî Baba, *Bektaşî Makâlâtı*'nda *Mevlûd-ı Hazret-i İmâm Alî Kerremallâhu Vecheh* isimde Celâl'e ait bir eserin basılacağından bahsedilmiş ise de böyle bir esere rastlanılmamıştır (Arslan 2000: 160). Ali Ulvî Baba'nın kastettiği eser *Mevlûd-i Cenâb-ı Alî* olmalıdır. Çünkü Arslan'ın neşrettiği 1308 tarihli eserin kapağında kitap ismi olarak "*Mevlûd-ı Hazret-i İmâm Alî Kerremallâhu Vecheh*" ibaresi bulunmaktadır (Celâleddin 1890, I). *Osmanlı Müellifleri* adlı eserde Bursalı Mehmed Tahir, Süleyman Celâleddin'in yazma halinde bir divanının olduğunu söylemiş ancak eser henüz tespit edilememiştir (Saraç 2016: 557).

ŞÜKÛRNÂME VE ŞÜKRİYYE İSİMLİ MANZÛMELER VE TÜRLERİ ÜZERİNE

Âmil Çelebioğlu, “Kültür ve Edebiyatımızda Allah (C.C)” adlı makalesinde “*Bir de tevhidle daha doğrusu münâcatla alâkası olan şükriyye veya şükürnâme denilen manzumeler vardır ki Cenab-ı Hakk’a şükür mahiyetinde olup aynı zamanda tahmîde de benzerler.*” diyerek mezkûr türü tanımlamış, Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın *Şükür-nâme*’sini bu türün güzel bir örneği olarak vasıflandırmıştır (Çelebioğlu 1992: 100). İbrahim Hakkı’nın mezkûr eseri musammât nazım şekliyle yazılmıştır ve “Münâcât ve Şükür-nâme” başlığını taşımaktadır. Her bentte “*Sana bin hamd ü şükr olsun ilâhî*” mısraı tekrarlamaktadır (Küleççi vd. 1997: 104-109). Eser bu görünümüyle daha çok bir münacatı andırmaktadır.

Yazma eser kütüphanelerinde Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın yukarıda bahsettiğimiz eserinin başlığıyla aynı veya benzer adı taşıyan birçok yazma bulunmaktadır. Söz konusu yazmalar bazı muhteva farklılıkları içermekle beraber manzum olarak yazılmıştır ve aynı eser olmasına karşılık farklı kişilere atfedilmiştir. Ayrıca aşağıda ele alınacak olan çeşitli nüshalarda farklı isimlerle kaydedilmiştir. Bu kayıtlar aynı eserin farklı eserler olarak algılanmasına yol açmış ve araştırmacılar kimi müelliflere atfederek manzumeyi neşretmişlerdir. Neşredilen nüshalar dışında bizim tespit ettiğimiz ve yine aynı esere ait olan “Şükür-nâme” ismi taşıyan iki yazma tespit edilmiştir. Tespit edilen başka bir nüshada ise eser ismine veya müellifine dair bir kayıt bulunmamaktadır. Bunlardan ilki Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Koleksiyonu’ndaki bir yazmadadır. “Hâzâ Kitâb-ı Şükür-nâme-i İsmâ’îl” başlığı vardır. (İzmir 821: vr 85a). İlk beyti diğer neşredilen eserlere benzer bir şekilde “Hakk’a şükr idelim her bâr/ Yaratdı sûret-i insân” beytiyle başlamaktadır. İsmâ’îl isimli yazar/ müstensih kendi mahlasını zikredecek şekilde eserin sonuna bir dördlük eklemiştir. Bu dördlükten önce “Velî oldur ana lâyı/ İde ol ‘afv ile gufrân beyti” bulunur. Bu beyit küçük farklılıklarla genellikle son beyit olarak eserin neşredilen diğer nüshalarında yer almaktadır (Kayasandık 2020: 52, Aykanat 2017: 110, İspirli 2016: 58, Erdoğan 2012: 46, Eğri 2016: 287, Göçgün 1986: 143). Yazma Bağışlar 2425 numaralı nüshada ise “*Bu zikr olunan Şükür-nâme’yi kim te’lif itdi diyü su’âl olunur ise merhûm u magfûr Sultân Süleymân -rahmetu’lâhi ‘aleyh- hazretleriniün te’lif itdüğü Şükür-nâme budur*” kaydı ile eser Sultan Süleyman’a atfedilmiştir (Yazma Bağışlar 2435: vr. 10a). İlk beyti “Hakk’a şükr idelim her bâr/ Yaratdı sûret-i insân” son beyti “Budur hem ‘arz-ı hâcâtı/ Devâ kıl hûr ile gılmân”dır. Bu beytin hemen öncesinde yukarıda da zikredilen mısraa benzer şekilde “İdesiz ‘afv ile gufrân” mısraı bulunmaktadır (Yazma Bağışlar 2435: vr. 1b-10a). Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonu 1077’de bulunan yazmada eserin ismine dair bir kayıt yoktur ve yukarıda tanıttığımız nüshalar gibi “Hakk’a şükr idelim her bâr/ Yaratdı sûret-i insân” beytiyle başlamaktadır. Son mısraı “İdesin ‘afv ile gufrân” ile bitmektedir (Ateş 2019: 9, Şehid Ali Paşa 1077 34b-38a).

Bu yazmaların dışında söz konusu eser çeşitli isim ve nispetlerle ile sekiz ayrı çalışmaya konu olup neşredilmiştir.

1. Önder Göçgün eseri Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya atfetmiştir ve yazmadaki kayda göre eserin ismi *Şükr-nâme'* dir (Göçgün 1986: 141).

2. Mustafa Tatçı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları Nu. 1385'te bulunan yazmayı "Niyâz-i Mısırî'nin Bilinmeyen Bir İlâhîsi" başlığıyla neşretmiştir. Eserin başında eserin Niyazî-i Mısırî'ye ait olduğu sülûk çıkarana nasihat etmek için yazıldığı kaydı vardır (Tatçı 2011: 54-56, Erdoğan 2012: 34, Kayasandık 2022: 12).

3. Kenan Erdoğan iki nüsha üzerinden 2003'te bildiri olarak sunduğu metni 2012 yılında Tatçı'nın neşrettiği nüshayı da tenkitli metne ekleyerek neşretmiştir. Bu nüshalardan ikisi eksiktir ve "Niyâzî" mahlasını barındırmaktadır. Daha uzun olan nüshada ise bir mahlas yoktur (Erdoğan 2012: 35-39).

4. Sadettin Eğri, eseri, Muhammed el-Garîb'e ve Nusayrî inancına bağlayarak neşretmiştir. Kendi özel kitaplığındaki bir nüsha üzerinden neşredilen eser, *Kitâb-ı Hakâyık* terkihiyle adlandırılmıştır. (Eğri 2016: 271-287).

5. Serhan Alkan İspirli "Müellifi Bilinmeyen Bir Eser: Dâstân-ı Nasîhat" adıyla Milli Kütüphane'de tespit ettiği nüshayı neşretmiştir (İspirli 2016: 44-61).

6. Timuçin Aykanat ise Za'îfi ismindeki bir şairin Pend-nâme'si olduğunu ileri sürerek eseri yayınlamıştır (Aykanat 2017: 102-110).

7. Hasan Doğan "Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0633 Numarada Kayıtlı Mecmua" adlı doktora tezinde eseri neşretmiştir. (Doğan 2022 :358-365). Aykanat ve Tatçı'nın neşirlerine değinerek eserin Mısırî'ye ait olması ihtimalinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir (Doğan 2022: 34-35).

8. Eseri son olarak Ahmet Kayasandık kitap olarak bir dil incelemesiyle neşretmiştir. Kayasandık, önceki neşirlerde kullanılan nüshaları tenkitli neşrine dâhil etmiştir ve eserin sahibinin Niyâzî-i Mısırî olmasının kuvvetle muhtemel olduğu kanaatine varmıştır. Millî Kütüphane'deki bir yazmaya nispetle kitabını "Hakk'a Şükür Kitabı" olarak isimlendirmiştir (Kayasandık 2022: 1-109). Yukarıda bahsettiğimiz üç nüsha eserinde yer almamaktadır. Şuan için eserin toplam 13 nüshası tespit edilmiştir.

Eserin bu kadar çok kişiye mâl olması ayrı bir araştırma konusu olacak nitelikte genişdir. Eserin nüshalarının fazlalığı, çeşitli isimler alması, birçok isme atfedilmesi de eserin yaygınlığının bir göstergesidir. Yukarıda ele alınan manzumelerden Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya ait olanı münacat türüne, farklı kişilere nispet edilip birçok nüshası olan manzume ise nasihatnâme/ pendnâme türüne yakındır. Çelebioğlu, yukarıda alıntıladığımız Şükürnâme/ Şükriyye tanımında nasihatnâme/ pendnâme türüne bir gönderimde bulunmamıştır. Aşağıda ele alacağımız Celâl'e ait olan ve II. Abdülhamid'e sunulan *Şükriyye* ise yukarıda ele aldığımız mezkûr iki eserden ve dolayısıyla türden farklı hususiyetler göstermektedir.

SÜLEYMAN CELÂLEDDİN'İN ŞÜKRIYESİ

Şükriyye, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü Nu: 5665'te müstakil olarak bulunmaktadır. Toplam elli bir beyit olan ve küçük hacimde sayılabilecek bir eserin ciltli, altın yaldızlı, cetvelli, serlevha tezhipli bir şekilde hazırlanması ve bir mecmua içerisinde olmayıp müstakil olarak istinsah edilmesi nüshanın özel olarak hazırlandığı fikrini akla getirmektedir. Eserin zahriye sayfasına muhtemelen kütüphane görevlisi tarafından yapıştırılmış bir not bulunmaktadır. Bu notta “*Edebiyât-ı Türkî, Manzûme-i Şükriyye, Nâzımı: ‘Uryânîzâde Dâmâdı Celâl Efendi’nin, Şeyhülislâm ‘Uryânîzâde Esad Efendi’nin vefâtından sonra taraf-ı şâhânede nâ’ilesine sezâvâr buyrulan iltifât-ı mülûkâneye teşekküren tanzîm olunmuşdur.*” ibaresi bulunmaktadır. Bu ifadede geçen “Uryânîzâde Dâmâdı Celâl Efendi” ile kastedilen şahıs Süleyman Celâleddin’dir. Eserin dört ve beşinci beyitlerinde “Uryânî” ismi geçmektedir ve eserin başı Uryânîzâde Esad Efendi’ye bir mersiye niteliğindedir. Şair ilk beyitte rüzgârın şiddeti ile zamanı da kastederek huzurun kalmadığını söylemiştir. Dünyada olup bitenlerden yakınmış, üzüntüden çaresiz kaldığını dile getirmiştir. “Vâlid-i merhûm” terkibiyle kayınpederini kasteden Celâl, Esad Efendi’nin ay gibi bulutun içine girdiğini söyleyerek vefat ettiğini belirtmiştir. Aynı beyitte Esad Efendi’nin, Allah’ın rahmetine ulaştığını da söylemiştir. Daha sonrasında ise bu vefattan duyulan üzüntüyü nazmetmiştir. İlk altı beyit Uryânîzâde Esad Efendi’nin vefatını ve bu hadiseye duyulan üzüntüyü anlatmaktadır. Yedinci beyitten itibaren ise söz artık dönemin padişahına getirilerek övgüye bir girizgâh yapılmıştır. Şair otuz altıncı beyitte “*İdûp efrâdı şükran arzına bu ‘abdini tevât/ Virûp bu nazma ben de ‘acz ile Şükriyye ‘unvânı*” sözleriyle eserinin ismini zikrederek şiirini bir şükran vesilesi kıldığını söylemiştir. Eserin sonuna doğru ise “*Uzatdun zülfi dilber-veş Celâl ‘akd-ı kelâm eyle*” mısraını yazarak mahlasını zikretmiştir. Sonuç olarak zahriyedeki müellife, eserin konusuna ve ismine dair geçen bilgiler, manzumedeki beyitler ile örtüşmektedir. Eserin yazım tarihi Uryânîzâde Esad Efendi’nin mezarının üzerine türbe yapılmasından sonra olmalıdır. Şair otuzuncu beyitte türbenin yapılışından bahsetmektedir ancak türbenin yapım tarihi belli değildir. Ahmed Esad Efendi’nin vefatı 17 Ocak 1889’dur. *Şükriyye*’de bu tarihten sonra türbenin inşasıyla hemen hemen aynı tarihlerde yazılmış olmalıdır.

Kaside nazım biçiminde olan eser elli bir beyitten oluşmaktadır ve aruzun “mefâ’lün/ mefâ’lün/ mefâ’lün/ mefâ’lün” kalıbıyla yazılmıştır. Şair, nesib/ teşbib, medhiye, fahriye, dua kısımlarını, kaside nazım biçimi kurallarını gözeterek kaleme almıştır. Celâl, kasidesinde redif olarak “-ı” sesini kullanmıştır ve bu ses yer yer nispet “-î” sine dönüşmüştür. Redifte nispet “-î” si kullandığı kelimeler umumiyetle özel isim niteliği taşımaktadır. ‘Uryânî, İrânî, Rabbânî, Yezdânî, Sübhânî, Geylânî bu tip kelimelere örnek olarak gösterilebilir. Celâl, kafiye olarak mürdef kâfiyeyi “-ân” sesi ile kullanmıştır. On altıncı ve kırkıncı beyitlerde “itâ-yı hafî” veya “gizli kafiye tekrarına düşme” denilen kafiye kusuru bulunmaktadır. On altıncı beyitte “Gâzî/ cihan-bânı kelimeleri ve kırkıncı beyitte “perdâzî/ devrânı” kelimeleriyle bu kusuru

yapmıştır. Kullandığı kafiye sesinde uzun vokal bulunduğundan dolayı beyit sonundaki kafiye ve redifi sağlayan tüm kelimeler Arapça-Farsça kökenlidir. Manzumedeki Türkçe kökenli kelimeler umumiyetle fiil türü kelimelerdir. "Tagıtdı, giderdi, uçurdu, silindi, yapıldı, bırakdı, düşürdü" gibi Türkçe kelimeler, mısra başlarında kullanılarak hem tahkiyevî bir anlatım elde edilmiş hem de kaside genelinde bir ses ahengi sağlanmıştır. Farsça terkipler hemen her beyitte sıklıkla kullanılmıştır. Bazen bu durum yirmi ikinci beytin ikinci mısrandaki "*Nigâh-ı re'fet-i feyz-i şehen-şâh-ı kerem-kânı*" şeklinde olduğu gibi tüm mısra boyunca zincirleme olarak devam etmektedir. "*Şehen-şâhâ cihân-ârâ sehâ-meşreb kerem-fermâ*" ve "*Şehen-şâhâ Hudâ-dânâ nazîrûn görmemiş dünyâ*" mısralarındaki ses tekrarları da kasidedeki başarılı aliterasyon kullanımına örnektir.

Çelebioğlu'nun tanımına göre *Şükürnâme* veya *Şükriyye* başlıklı manzumelerin konusu Allah'tır. Yukarıda ele alıp neşirlerinden ve yazmalarından bahsettiğimiz eser ise nasihat-nâme/ pend-nâme türüne, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Şükürnâme'si* münacat türüne daha yakındır. Süleyman Celâleddin, bunların dışında bir içerikle şükür kabilinden padişaha bir methiye kaleme almıştır. Yukarıda değinildiği gibi ilk altı beyitte şair kayınpederinin ölümünden duyulan üzüntüden bahsetmiş ve sonrasında gözyaşının sultanın fermanıyla ve himâyetiyle kesildiğini vurgulamıştır. Kasidenin nesib/teşbib bölümü mersiyeyi andıran bir tasvirle yazılmıştır. Şair, gerçekleşen vefat ile bir kapının kapandığını ama sultanın ihsanı ile daha büyük bir kapının açıldığını söyleyerek bunun büyük bir lütuf olduğunu nazmetmiştir. Bu lütfâ binaen de şükürünü dile getirmiştir. İlk on bir beyit Şeyhülislam Esad Efendi'nin vefatını, bu vefattan doğan hüznü ve bu hüznü karşılık II. Abdülhamid'in (1876- 1909) himâyesini konu almıştır. Bu beyitlerde sultanın övgüsü yer alsın da direkt olarak methiyeyle başlanmamıştır. On ikinci beyit kasidedeki geçiş beytidir. Celâl, "*Bu lutfun şükürünü ifâya var mı sûret-i imkân*" diyerek methiyeyle başlayacağını haber vermektedir ve bu beyitten sonra methiye başlamıştır. Kasidede, "Hazret-i 'Abdülhamîd-i Sâni-i Gâzî" ibaresiyle, II. Abdülhamid'e methiye yapıldığı açıkça ifade edilmektedir. Şair, bu bölümde sultanın saltanatının devam etmesini, düşmanlarının kahrolmasını, Abdülkâdir Geylânî ve Şâzelî'nin ona rehber olmasını dilemektedir. Bu övgüyle birlikte Celâl, sözü yeniden Şeyhülislam Ahmed Esad Efendi'ye getirir. On bir sene meşihatte zaman geçirip son nefesini verdiğini, Mescid-i Nebevî'nin inşasına dair yaptığı çalışmalarını övücü bir dille ve tahkiyevî bir üslupla şiirleştirmiştir. II. Abdülhamid, Esad Efendi'nin vefatından sonra üzerine türbe inşa ettirmiştir. Türbenin yapılışı, aslında kasidenin yazılışının da en mühim sebebidir. Süleyman Celâleddin türbenin yapılmasını: "*Müccerred rûhunu i'zâz için lutfen idüp fermân/ Yapıldı kabri üzre türbe-i ra'nâ-yı nûrânî*" beytiyle şiirleştirmiştir. Daha sonra methiye devam ederek Ahmed Esad'ın ölümü ve II. Abdülhamid'in hâmilîği arasındaki ilişki art arda gelen beyitlerle vurgulanmıştır. Sultan Abdülhamid'in dünyada eşi benzerinin olmadığı, padişahın varlığı ile devletin varlığının bir tutulduğu, güneşe benzetilip evreni aydınlattığı, Allah'tan bir lütuf olarak devletin başında bulunduğu

söylenmiştir. Celâl, “Kulun merhûma şâhum sıhriyetle intisâbum var! Yanar gaybûbetiyle ‘abd-i nâ-çârûn dil ü cânı’” diyerek Ahmed Esad ile olan akrabalık bağınu ve üzüntüsünü sultana arz etmiştir.

Kırkıncı beyitten itibaren şair methiyesini sonlandırıp fahriye bölümüne geçmiştir. Klasik Türk şiiri içerisinde özellikle de kaside nazım biçiminin şair-patron münasebetini açıkça gösteren örnekler oldukça fazladır. *Şükriyye* müellifi, batıdan gelen akımlar neticesinde yenileşen Türk edebiyatı dönemi olarak adlandırılan süreçte şiir yazmasına rağmen, kasidesini tamamen klasik bir üslup ile yazmıştır. Fahriye bölümünde de bu üsluba uygun olarak kendisini övmüş ve kadir kıymetinin bilinmediğinden yakınmıştır. Kaleminden dökülen mürekkebin karanlık içerisindeki “âb-ı hayvânı” bile aydınlatacağını söylemiştir. Memduhunu, methiye kısmında mübalağalı sözlerle öven şair, fahriyede de aynı şekilde kendi şiirini yüceltmıştır. Şair bu bölümde tahkiyevî sözlerle kendinden de bahsetmiştir. Süleyman Celâleddin, giriş bölümünde de değinildiği üzere genç yaşta felç olmuş ve hayatının bir kısmını yatakta geçirmiştir. Şair “*esir-i bisterüm*” derken bu hâline de atıfta bulunmaktadır. Zaman içerisinde şiirle ilgilenememiş ve yatakta elemli bir şekilde hayat geçirmiştir. Burada şair, kendi kendine yeniden şiir yazıp yazamayacağını sormuş ve yine kendisi bu soruya, akranını “*rehîn-i hayret*” edici şekilde yapabileceğini, şiir yazabileceğini söyleyerek cevap vermiştir. Sultandan gelen iltifat ise kaderin ve zamanın getirdiği perişanlığı, dağınık hâli gidermiş ve Celâl’in şiir yazmasını sağlamıştır. Kırk sekizinci beyit şairin “Celâl” mahlasını söylediği taç beytidir ve aynı beyitte “*akd-ı kelâm eyle*” deyip dua zamanının geldiğini söylemiştir. Şair takip eden üç beyitte padişahın tahtında devam etmesi, hilafetinin sürmesi için Allah’a dua etmiştir.

ESERİN NÜSHASININ TAVSİFİ

Yazma, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Nu: 5665’te bulunmaktadır. Dijital katalog bilgilerine göre 245x165 mm boyutlarındadır ve yeşil kadife kaplı çehar kuşe meşin cilt içerisinde yer almaktadır. Beş varaktan oluşan eser müstakil olarak ciltlenmiştir. Talik hat ile 14 satıra istinsah edilmiştir. 1b sayfasında halkarî tezhip vardır. Serlevhası boş bırakılmıştır. 1b ve 2a sayfalarındaki beyitlerin her biri altın varaklı cetvele alınmıştır ve diğer tüm sayfalar altın varak ve sürh rengi mürekkeple cetvelenmiştir.

SONUÇ

Ziya Paşa (1829-1880), Ali Suavi (1839-1878), Namık Kemal (1840-1888), Ebüziyya Mehmed Tevfik (1849-1913), Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914), Şair Eşref (1847-1912), Abdülhak Hamid Tarhan (1852-1937), Mizancı Murad (1854-1917), Samipaşazade Sezai (1859-1936), Halid Ziya Uşaklıgil (1866-1945), İsmail Safa (1867-1901), Tevfik Fikret (1867-1915), Rıza Tevfik Bölükbaşı (1869-1949), Süleyman Nazif (1869-1927), Mehmet Akif Ersoy (1873-1936) gibi dönemin en ünlü şair ve yazarları II. Abdülhamid’e din, ırk, propaganda, meşrutî düzen isteği, kişisel çıkar gibi

sebeplerden muhalefet etmişlerdir (Koçin 2017: 268-289). Böyle bir dönemde şiirlerini kaleme alan Süleyman Celâleddin'in hem kendisi hem de akrabaları II. Abdülhamid ile iyi ilişkiler geliştirmiş, üst düzey bürokratik görevler almıştır. Şeyhülislam olan kayınpederinin vefatının ardından, padişahın türbe yaptırması ve ihsanda bulunması üzerine Celâl, *Şükriyye* isminde bir kaside kaleme almıştır. Şiirin muhtevası tespit edebildiğimiz diğer *Şükürnâme* ve *Şükriyye* adı altında anılan manzumeler gibi münacat veya pendname türünde kaleme alınmamıştır. Dönemin padişahına kaside nazım biçiminde bir tür şükran sunumudur. Bu hâliyle eser, Nâbî'nin "teşekkür-nâme" adıyla yazdığı esere muhteva açısından benzemektedir.⁴ Çakır, kaleme aldığı "Mektup" maddesinde "Şükürnâme" ismindeki eserler için teşekkür mektubu tabirini kullanmıştır (Çakır 2005: 330). Celâl'in Şükriyyesi ve Nâbî'nin Teşekkürnâmesi için de birer manzum mektup denilebilir. Zira Nâbî'nin teşekkürnâmesinin başında bir mektuba şükran sadedinden "irsâl buyurulduğu" ifadesi kullanılmış, bir mektuplaşmanın olduğu dile getirilmiştir. Bu tip eserlerin tespiti ve neşri klasik Türk edebiyatı içerisinde yeni tasniflerin yapılması ve edebiyatımızdaki türlerin adlandırmasına dair veriler sunacaktır. *Şükriyye*, ayrıca Osmanlı'nın hem edebî hem de siyâsî açıdan oldukça çalkantılı bir dönem sürdüğü zamanda kaleme alınmıştır. Bürokrasi ve siyasetin içerisinde olan şairlerin II. Abdülhamid ile olan ilişkilerine ışık tutması açısından da söz konusu eser bir katkı sağlayacaktır.

METİN

[Edebiyat-ı Türkî

Manzûme-i Şükriyye

Nâzımı: 'Uryâni-zâde Dâmâdı Celâl Efendi'nin

Şeyhü'l-islâm 'Uryâni-zâde Es'ad Efendi'nin vefâtından sonra taraf-ı şâhânenen â'ilesine sezâvâr buyurulan iltifât-ı mülûkâneye teşekküren tanzîm olunmuştur.]

[Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'lün]

- 1 Tağıtdı rûzigârũñ şiddeti bünyân-ı sâmânı
Kırıldı bendegânuñ bezm-i fânûs-ı fûrûzânı
- 2 Ne bezm ammâ harîm-i zir [ü] bâl-i me'men ü me'nûs
Uçurdu ol Hümâ-yı lâne-sâzi-i gülistânı
- 3 Meger bir fikr-i nâ-hemvârı varmış çarh-ı gaddârũñ

⁴ Nâbî'nin 76 beyit hacminde yazdığı bir mesnevinin başlığının bazı nüshalarında şöyle bir ifade bulunmaktadır: "Şevketlü kerâmetlü pâdişahımız Sultân Ahmed Hân hazretlerinden sa'âdetlü Silâhdâr Ali Agâ mektûbiyle Haleb'de Nâbî Efendi'ye irsâl buyurulan surre-i zer cevâbında Nâbî Efendi'nün Silâhdâr Agâ Hazretlerine irsâl eylediği teşekkür-nâmedür." (Bilkan 2011: 373). Nâbî, Süleyman Celâleddin gibi sultanı övmüş, ona dua etmiş ve lütfundan dolayı ona şükranlarını arz etmiştir.

- Bizi düçâr-ı ye'siyle idüp hâtır-perişânı [2a]
- 4 Şeb-i târik içinde 'arz idüp bir levha-i mâtem
Yazılmış mât-ı 'Uryânî bi-resm-i haţt-ı İrânî
- 5 Kâmer-âsâ şehâba girdi ol şeb vâlid-i merhûm
Niğâb-ı rahmete gizlendi ya'nî vech-i 'Uryânî
- 6 Keder-engîz-i hengâm-ı vedâ'da çopdı vâveylâ
Giderdi her birinden eşk-i firkat tâb-ı çeşmânı
- 7 Kesilmezdi dümû'ı olmasaydı ger o dem vârid
Himâyetle şeref-sâniğ olan fermân-ı sulţânî
- 8 Ne kudsiyyet ilâhî bu ne hulq-ı ekmele ü a'zam
'İmâret eyledi luţfiyla bunca kalb-i vîrânı
- 9 Görülmüş mi bu rütbe tesliyet-sâz-ı dil-i ğamnâk
Şümül-ı re'fet-i sulţân ola bî-kes nigezbânı
- 10 Tenezzül eyledi şems-i cihân güyâ bu zerrâta
Silindi dest-mâl-i ta'ziyetle çeşm-i giryânı [2b]
- 11 Hudâyâ bir çapucuğ sed idüp açduñ bize bir bâb
O da dervâze-i zıll-ı Celîl-i Rabb-i Yezdânî
- 12 Bu luţfuñ şükriñi ifâya var mı şüret-i imkân
Olup hep secde-i şükran ile şöyle du'â-ğ'ânı
- 13 Açılson gülsitân-ı hâtırında ğonce-i maşşûd
Ola vefk-i merâmı üzre çarhuñ seyr ü devrânı
- 14 Şu'ünât-ı felek her emrine mağlûb ola tâ kim
Cihân-gîrâne irsün ğarb u şarka emr ü fermânı
- 15 Mehâbet-bağş-ı 'âlem ola iğbâl ü celâletle
'Adûsı var ise olsun çarîn-i çahr-ı Sübhânî
- 16 İlâhî Hâzret-i 'Abdü'l-ğamîd-i Şânî-i Ğâzî
Cihân turduğ[ça] çursun salţanatda ol cihân-bânı
- 17 Ricâlu'llâh ola rehber huşuşâ dest-gîr olsun
Cenâb-ı Şâzelî-i ğavş-ı a'zam zât-ı Geylânî [3a]
- 18 Şehen-şâhâ cihân-ârâ şehâ-meşreb kerem-fermâ

- ‘Înâyet kâr-ı ‘âlem bendegânuñ nûr-ı vicdânı
19 Şeh-i esdağ-nüvâz u bende-perver fahr-i milletdür
Olur ehl-i şadâkat lâ-cerem şâyân-ı ihsânı
20 O merhûm Aḥmed Es‘ad Efendi kim eben-‘an-cedd⁵
Yüz altmış sâl olup bu devletüñ huddâm-ı dîvânı
21 Şadâkatla vaşiiyet eyleyüp evlâd u aḥfâda
Fedâ-yı cân ola devlet için bir emr-i âsânı
22 Kemâl-i i‘timâd ile kıilup ḥ’işânını mevdü‘
Nigâh-ı re’fet-i feyz-i şehen-şâh-ı kerem-kânı
23 Du‘â-yı devletüñle eyleyüp enfâsını itmâm
Meşîhatde geçüp on bir sene sâyüñde ezmânı
24 Ḥuşûsâ ravza-i pâk-i nebîye kıldığı ḥidmet
Alup ḥoşnûdi-i peygamberiden feyz-i rûhânî [3b]
25 Tecellî eyledükçe ḥüsn-i enzâr-ı cihân-bânuñ
Medâr-ı gül olurdu celbine tevfiḳ-i Rabbânî
26 Müvekkille vekîli eyleyüp ihlâş ile irzâ
Ola uḥrâda kendi de ğarîḳ-i baḥr-ı ğufrânı
27 Şehen-şâhâ yine bir ders-i ‘ibret eyledüñ ta‘lîm
Tenebbüh eylesün aḥlâf ile dîvânuñ erkânı
28 Bilürçün bendegân aḥvâlini bir bir şeh-i âġâh
Nazardârî-i taḳdîr-i meziyyet eyler ‘irfânı
29 Ḥayâtı vü memâtı nâ’il-i feyz-i teveccühdür
Bu ḥâl-i baḥtiyârîden tabaşşur itsün ihvânı
30 Mücerred rûhını i‘zâz için luṭfen idüp fermân
Yapıldı ḳabri üzre türbe-i ra‘nâ-yı nûrânî
31 Budur baḥşâyîş-i minnet-ġüzâr-ı luṭf-ı Yezdân kim
İdüp ḥâmî bu mülk ü millete sen gibi ḥâḳânı [4a]

⁵ Mısrada vezin aksamaktadır.

- 32 Kuluñ merhūma şāhum şihriyetle intisābum var
Yanar gaybūbetiyle ‘abd-ı nā-çāruñ dil ü cānı
- 33 Bırakdı mehd-i ğam içre beni gūyā yetīm-āsā
Anun-çün tıfl-ı dil eyler dem-ā-dem zār u efgānı
- 34 Bu derd ile hazāna uğramışdı ravza-i ümmid
Virüp revnaķ tereşşuĥ-pāş olan elţāf u ihsānı
- 35 Kemāl-i raĥm ile ehl [ü] ‘iyālin eyleyüp terfih
Gūzer eyler du‘ā-yı şevketüñle ān u ezmānı
- 36 İdüp efrādı şükrān ‘arzına bu ‘abdini tevsit
Virüp bu nazma ben de ‘acz ile *Şükriyye* ‘unvānı
- 37 Kemāl-i şerm ile dergāhına taķdīm idüp tā kim
Ola ifā-yı şükr-i luţf-ı maĥşūs-ı cihān-bānı
- 38 Şehen-şāhā Ĥudā-dānā nazirüñ görmemiş dünyā
Vücūdudur ser-i devlet-medār-ı tāt-ı ‘Oşmānı [4b]
- 39 Sen ol şāh-ı yegāne-āfitāb-ı ma‘rifetsin kim
Ziyā-pāş-ı ma‘ārifle münevver kılduñ ekvānı
- 40 Hevā-yı şive-i nazmuñ kuluñken ĥurde-perdāzı
Düşürdi dām-ı ālāma beni şayyād-ı devrānı
- 41 Beş on yıldır esir-i bisterüm şāhum bu ye’s-ile
Tutar mı dil-rübā ensāc-ı nazm-ı naķş u elvānı
- 42 Şu hālümle yine revnaķ-tırāz-ı neş’e-i ŗab‘um
Rehīn-i ĥayret eyler şive-i nazmumla akrānı
- 43 Aķar mizāb-ı ĥāmemden zülāl-ı rüĥ-perver kim
Karirü’l-‘ayn ider zulmet içinde āb-ı ĥayvānı
- 44 Senüñ evşāfına ĥad yoksa da bu çarĥ-ı kec-reftār
Cefāsuñ ĥaşr idüp rence dil-i erbāb-ı iz‘ānı
- 45 Müşaĥĥarken süĥan iķlimi ŗab‘a bu ġarābetdür
Olur ‘acz-āver-i endişe vaşf-ı şevket ü şānı [5a]
- 46 Eger yüz göstereydi bir kez olsun şāhid-i maķşūd
Getürmezdüm vuķū‘a vaşf-ı pāküñde bu noķşānı

- 47 Sükûnı ihtiyâr itmişdi çokdan tab'-ı şürîde
Giderdi iltifâtun dilde za'ım-ı çarh-ı nâdânı
- 48 Uzatduñ zülf-i dilber-veş Celâl 'a'qd-ı kelâm eyle
Yeter hayr du'ânuñ geldi zîrâ mevki' ü ânı
- 49 Fürûğ-ı âfitâb itdükce her dem 'âlemi tenvîr
Ola tahtında dâ'im şâh-ı 'âlî-i kâdir-dânı
- 50 Zâmîrûñ rûşen olsun eyleye her re'yine te'sîr
Şu'â'-ı feyz-i kudsi ya'ni tev fiqât-ı Rabbânî
- 51 Hemîşe 'âfiyetle mesned-ârâ-yı hilâfet ol
Be-haqq-ı Seyyidü'l-kevneyn be-câh-ı sırr-ı Kur'ânî

KAYNAKÇA

- ARSLAN, M. (2000). *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*. İstanbul: Kitabevi.
- ATEŞ, E. (2019). *Hibrî Ali Efendi'nin Zuhrü'l-Masîr Adlı Eseri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYKANAT, T. (2017). "Pendnâme-i Za'îfî". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 60: 95-112.
- BİLKAN, A. F. (2011). *Nabi Divanı C. I*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BUZPINAR, Ş. T. (1995). "Uryanizade Esad Efendi". *TDV İslam Ansiklopedisi C. 11*. İstanbul: TDV.
- CELALEDDİN, S. (1890). *Mevlûd-ı Cenâb-ı Alî*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- CUNBUR, M. (1999). *İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri (Kemalü's-Şuarâ)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ÇAKIR, Ö. (2005). "Mektup". *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü C. IV*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ÇELEBİOĞLU, A. (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: MEB.
- ÇETİN, N. (2015). "Murâd-ı Buhârî Tekkesi ve Fonsiyonları". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V: 5-36.
- DOĞAN, H. (2022). *Atatürk Kitaplığı Bel YZ K0633 Numarada Kayıtlı Mecmua (İnceleme- Tahlil-MESTAP'a Göre Tasnif- Metin)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EĞRİ, S. (2016). "Nusayri İnanıcının Piri Muhammed el-Garîb ve Kitâb-ı Hakâyık". (Yayımlanmamış doktora tezi). *U.Ü Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, XX/31: 271-289.
- ERDOĞAN, K. (2012). "Niyâzî-i Mısri Adına Kayıtlı Bazı Manzûmeler". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, X/1: 18-49.
- GÖÇGÜN, Ö. (1986). "Erzurum Kütüphanesi'ndeki Türkçe-Yazma Eserler Üzerine Araştırmalar". *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, II/1: 93-223.
- İSMAIL. *Şükr-nâme-i İsmâ'il*. Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir. No. 821.
- İSPİRLİ, S. A. (2016). "Müellifi Bilinmeyen Bir Eser: Dâstân-ı Nasîhat". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, IV/32: 44-61.

- KAYASANDIK, A. (2022). *Hakk'a Şükür Kitabı*. Kayseri: İksad Publishing House.
- KOÇİN, A. (2017). "Sultan II. Abdülhamid'in Şair ve Yazarlarla İmtihanı". *Sultan II. Abdülhamid Han ve Dönemi* (ed. Fahrettin Gün- Halil İbrahim Erbay). İstanbul: TBMM Millî Saraylar.
- KÜLEKÇİ, N.- KARABEY, T. (1997). *Erzurumlu İbrahim Hakkı- Divan*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- ÖZYALVAÇ, P. Y. (2012). "Cemil Molla". *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi* (ed. Âlim Kahraman). İstanbul: Üsküdar Belediyesi.
- SARAÇ, M. A. Y. (2016). *Bursalı Mehmed Tahir- Osmanlı Müellifleri*. Ankara: TÜBA.
- SULTAN SÜLEYMAN. *Şükr-nâme*. Süleymaniye Kütüphanesi. Yazma Başlıklar, No. 2445.
- SÜLEYMAN CELALEDDİN. *Şükriyye*. İstanbul Üniversitesi. Nadir Eserler, No. 5665.
- TATÇI, M. (2011). "Niyâzî-i Mısırî'nin Bilinmeyen Bir İlâhîsi". *Türk Edebiyatı Dergisi*, CDXLVII: 54-56.
- YAZARI MEÇHUL. *Mecmua*. Süleymaniye Kütüphanesi. Şehid Ali Paşa, No. 1077.